

KOMPOZİSYON ARACI: FOKUS (ODAK)

Fokus ve alan derinliği kavramlarının fotoğrafta bir kompozisyon aracı olarak nasıl kullanılabileceğine bir göz atalım.

Sözlük anlamına baktığımızda, fokus; odak, odak noktası, merkez nokta, faaliyet merkezi olarak açıklanmaktadır. Fotoğraf açısından fokus, tüm bu açıklamaları kapsamakla birlikte, ilgi merkezi tanımlamasının en yakın tarif olduğunu düşünüyorum. İlgi merkezi, fotoğrafta ilginin yoğun olmasının arzulandığı, konuyla ilgili objelerin bir araya geldiği, fotoğraftaki ana fikrin, ifadenin, mesajın ve görselliğin en yoğun olduğu alan olarak da tarif edilebilir.

Bütün fotoğrafçılar fokus yapılması gerektiğinin farkındadırlar, ancak ciddi fotoğrafçılar, fokus mevzusunu bir kompozisyon aracı olarak kullanırlar. Genel olarak fokus, iki farklı amaca hizmet etmek için kullanılır: gereksiz objeleri elimine etmek ve dikkat çekmek. Fokus yaparken bizi en çok ilgilendiren konulardan bir tanesi, alan derinliğidir. Alan derinliği denildiği zaman bir çok kişinin aklında farklı sorular oluşabilir, ancak alan derinliği kavramı aslında çok basit birkaç bilgiden ibarettir. Alan derinliğini, bir fotoğraf karesinde, yakından uzağa olan alan içinde, net olarak görünen kısımlar olarak tanımlayabiliriz. Alan derinliğinin fazla olması, fotoğraf karesindeki yakından uzağa net alanların daha fazla olması, alan derinliğinin az olması da, fotoğraf karesindeki yakından uzağa net alanların kısmen daha az olması demektir. Örneğin; bir doğa fotoğrafında, genel olarak alan derinliğinin fazla olması tercih edilir. Ancak bir portre çekiminde, alan derinliğinin kişinin hatlarını net gösterecek yeterlikte olması ve arka planın flu olması daha uygundur.

Fotoğrafta alan derinliğini üç şey kontrol altında tutar: lens odak uzaklığı, diyafram ve objeden olan uzaklık. 28mm., 35mm. veya 50mm. gibi kısa odaklı objektifler, kısık diyafram ve uzak lens-obje mesafesi, fokus yapılan alandaki net alan miktarını artıran faktörlerdir. 180mm., 300mm. gibi uzun odaklı objektifler, açık diyafram ve yakın lens-obje mesafesi, fokus yapılan alandaki net alan miktarını ise azaltan faktörlerdir. Günümüzde, orta sınıf SLR tip fotoğraf makineleri, yukarıda bahsedilen konularla ilgili uygulamanın yapılabilmesi için gerekli imkanı sunmaktadır. SLR tip bir makinenin vizöründen baktığınız zaman, diyafram değerini kaç ayarlarsanız ayarlayın, alan derinliğinin her zaman en az seviyede olduğunu fark edersiniz. Bunun sebebi, makinenizin diyaframının deklanşöre

basmadan önce hep en açık konumda olmasıdır. Diyafram, deklanşöre bastıktan sonra ayarlamış olduğunuz değer kadar kısılır ve çekim tamamlanır. Ancak bu süre içinde, vizörden alan derinliğini görme şansınız olmayacaktır. Bunun için bazı fotoğraf makineleri, bünyelerinde alan derinliği ön izleme butonu (DOF) bulundururlar. Bu buton sizin, deklanşöre basmadan, alan derinliğini vizörden görmeyi sağlar. SLR tip fotoğraf makinesi almayı planlayanlar için, üzerinde alan derinliği ön izleme butonu olan modelleri tercih etmelerini öneririm.

Gereksiz objeleri elimine edin

Yazının başında da belirttiğim gibi, fokus yaparken amaçlarımızdan bir tanesi de, arka planda veya kadrajın çeşitli alanlarındaki gereksiz objeleri elimine etmektir. Fotoğraf 1'e (1/125sn – F/3,5), bu gözle bakıldığında, fokus yapılan bölgenin kuş olduğu açıkça görülmektedir. 70-200mm. F/2.8 objektif kullanılan bu fotoğrafta, arka planın tamamen flu çıkması için kuşdan mümkün olduğunca uzaklaşmış ve objektifin en uzun odak uzaklığı olan 200mm. seçilmiştir. Diyaframın F/3,5 olarak seçilmesi de, arka planın tamamen flu çıkmasını sağlamıştır. Fotoğraf, objektifin 200mm. odak uzaklığı kullanılarak çekildiğinden, arkada kalan alan, yeşilin tonlarından oluşan güzel bir fon

oluşturmuştur. Alan derinliğinin burada daha fazla olması, kuşun arkasındaki ağaçlarla ve yapraklarla karışmasına sebebiyet vereceğinden, özellikle kısık diyafram değeri tercih edilmiştir. Bu fotoğrafta tüm dikkatler kuşun üzerine çekilmek istenmiştir. Ancak

kadrajda kuşun özellikle sağ tarafta tutulması, üzerinde bulunduğu dalın da dikkatten kaçmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Eğer kuş kadrajın tam ortasına yerleştirilseydi, ağacın dikenli dallarının etkisinin bu fotoğraftaki kadar öne çıkması engellemiş olacak, bütün yoğunluk kuş üzerinde toplanmış olacaktır.

Benzer bir flu arka fon uygulaması için Fotoğraf 2A (1/20 sn. – F/9) ve Fotoğraf 2B'yi (1/320 sn. F/2,8) ele alalım. Bu fotoğraflardan hangisini tercih ettiğimiz sorulacak olsa, muhtemelen bir çoğumuz 2B'yi tercih edecektir. Sebebi, fokus yapılan bölgenin tamamen çiçeğin kendisi olup, arka planın daha flu çıkmasıdır. Bu kadrajda aslında arkadan dökülen su ve yeşil yapraklar da ilgi çekici ve net olarak görülmeye değer olsa da, çiçeğin arka planla karışmasına sebebiyet vereceğinden tercih edilmemiştir. 2A'da dikkatimizi çeken bir başka konu da, arkada akan suyun 2B'ye göre daha belirgin ve hareketli olmasıdır. Bunun en önemli sebebi, alan derinliğini artırmak için kullanılan F/9 diyafram açıklığının bize 1/20 sn. gibi bir enstantane değeri vermesidir. Bu örnekte de görüldüğü gibi, alan derinliğini artırırken, arka fondaki hareketli objelerin flu çıkma olasılığını göz ardı etmemek gereklidir. 2B'de alan derinliği kısa tutulmak istendiğinden, F/2,8 diyafram açıklığı bize 1/320 sn. gibi yüksek bir enstantane değeri vermiştir. Bu da arka fondaki suyun akışını dondurmuş ve 2A'ya göre daha az belirgin olmasına sebep olmuştur. Özetle, fotoğraf çekerken, fokus yapılan bölge, alan derinliği ve arka fon

ilişkisi bir bütün olarak algılanmalı ve deklanşöre basmadan önce iyi düşünülmelidir.

Fotoğraf 3 (1/400sn. – F/4,5) başarısız bir fokus uygulaması için iyi bir örnek teşkil ediyor. Bu fotoğrafta da yine 70-200mm. F/2,8 objektif kullanılmış ve 70mm. odak uzaklığı seçilmiştir. Burada göze çarpan sorunları şöyle sıralayabiliriz:

- Objektif ile obje mesafesi tamamen hatalıdır. Özellikle arka planın bu şekilde karışık olduğu durumlarda, fokus yaptığımız objenin öne çıkması ve arka fonun flu çıkması için objektifimiz el verdiğince objeden uzaklaşmalıyız. Objeden uzaklaşmak, bize arka planın daha flu bir görünüm kazanmasını sağlayacaktır. Bu fotoğraf, objektifimizin bize izin verdiği maksimum odak uzaklığı olan 200mm.'de çekilmiş olmalıydı.
- Diyafram açıklığı da bir başka problem olarak göze çarpmaktadır. Objektifimizin izin verdiği maksimum diyafram açıklığı olan F/2,8 yerine F/4,5 kullanılması, alan derinliğini gereksiz yere artırmış, ihtiyacımız olmayan net bir fon elde etmemize sebebiyet vermiştir. Bu fotoğraf için doğru olan tek şeyin kullanılan objektif olduğu söylenebilir. Bu tip bir fotoğrafta, objeyi arka fondan ayırmanın en etkili yolu zoom objektif kullanmaktır. Buradaki tek sorun, objektifin hatalı kullanılmasıdır.

Fokus yapılan yeri doğru seçin

Deklanşöre basmadan önce, yaptığımız kadrajda neyin ön plana çıkmasını istediğimizi bilmek, fokus yapacağımız alanları daha doğru seçmemizi sağlayacaktır. Fotoğraf 4 (1/30 sn. – F/2,8), kadraj, fokus, alan derinliği ve arka fon seçimi açısından iyi bir örnek teşkil etmektedir. Burada ilgi merkezi çaycı kızdır. Bunun dışında, kadrajdaki tüm diğer objeler bizim ilgi alanımızın daha az yoğun olduğu noktalardır. Bu aşamada, fokus yapacağımız alan dışında kalan alanların ne seviyede flu olması gerektiği de aslında

önemli bir karardır. Bu fotoğrafta, çaycı kızın bulunduğu ortam, yaptığı işle ilgili objelerle dolu olduğundan, ortam hakkında da fotoğrafa bakan kişiye bilgi verilmelidir. Bu gözle baktığımızda, Fotoğraf 1'deki kuş örneği gibi, arka planın tamamen flu olacak şekilde makinemizin ayarlarının yapılması, yapılacak en büyük hatalardan biri olacaktır. Fokus alanı olarak burada, kızın yüzü, bedeni ve çay bardakları seçilmiştir. Bu kadrajda, yapılan iş, kişi ve bulunduğu ortam hakkında bilgi verilmek istenmiştir. Yine 70-200mm. F/2,8 objektifle çekilen bu fotoğrafta, objektifin en kısa odak uzaklığı olan 70mm. kullanılmıştır. Bu sayede, alan derinliği biraz daha artırılarak, arka fonda ve ön planda bulunan objeler hakkında da bilgiye ulaşılması sağlanmıştır. Çaycı kız, kadrajda sağ tarafa yerleştirilerek, yine kuş örneğinde olduğu gibi ilginin kız dışında kalan alanlara da kayması hedeflenmiştir. Enstantane değerinin 1/30sn. gibi düşük tutulması da, kızın kolunun hafif flu çıkmasını sağlayarak, fotoğrafa bir miktar hareket kazandırmıştır.

alan, adamın elleri ve bardaktır. Adamın kim olduğu, nasıl biri olduğu ve arka fon önemli değildir. Adamın bardağı sürekli hareket ettirmesi, bardağın net çıkmasını bir miktar engellemiştir, ancak buna rağmen, fokus yapılan bölgenin eller ve bardak olduğu açıktır. Burada ilgi merkezinin istenilen yere çekilmesi, masaya vuran ışık kaynağı sayesinde gerçekleşmektedir. Lambadan gelen ışık, bardak ve eller üzerinde yoğunlaşmıştır. Tam netlik sağlanamasa da, bu kadrajda fokus alanı eller ve bardaktır. Ellerin arkasında adamın gömleğinin flu bir fon olarak kullanılması da, fokus yapılan bölgeye ilgiyi artırmaktadır.

Fokus yapılan yerin doğru seçilmesi ve alan derinliğinin doğru ayarlanması, çok basit fotoğrafları bile daha etkili hale getirecektir. Fotoğraf çekmenin, yalnızca vizörden bakıp deklanşöre basmaktan ibaret olmadığını, deklanşöre basarken birden fazla kavramın aynı anda değerlendirilmesi gerektiğini unutmamalıyız.

Fokus yapılan yerde netlik

Tekrar edecek olursak, fokus yaptığımız yer, bizim için ilgi merkezidir. Ancak bu, fokus yapılan yerin kadrajda her zaman en net görüntüye sahip olan yer olacağı anlamı taşımamaktadır. Fotoğraf 5 (1/40 sn. – F/4) düşük ışık şartlarında ve 1/40sn. gibi düşük bir enstantanede çekildiğinden, her tarafta netlik sağlanamamıştır. Burada fokus yapılan